

Több mint egypártrendszer...

Magyar Bálint | Népszabadság | 2001. április 14.

HIRDETÉS

Nyugati demokráciákban a választások a többé-kevésbé hasonló demokráciafelfogást valló pártok programjainak versenyéről szólnak. A választásoknak nem sorsfordító, hanem pragmatikus tétjük van: mennyi adót fizessünk, azt mire költjük, hogyan alakuljon az egészségügyi vagy az oktatási rendszer.

Magyarországon ellenben 1990 óta többé vagy kevésbé minden választás rendszerváltó hangulatban zajlott: megszabaduljunk-e a pártállami rendszertől, elkerüljük-e a két világháború közötti minták hangsúlyossá válását, legyen-e több mint kormányváltás, kevesebb mint rendszerváltás. Bár még nem vált széles körben nyilvánvalóvá a felismerés, de 2002-ben sem lesz ez másként, hiszen a politikai elit jelentős része lélekben nem fogadta el a liberális demokráciának azt a modelljét, amelyet a rendszerváltáskor közösen hoztunk létre. A jövő évi választások nagy kérdése ugyanis így hangzik: visszacsúszunk-e a fejletlen demokráciák világába, vagy meg tudjuk őrizni a rendszerváltás liberális alkotmányos berendezkedésének eszméjét?

Másfélpártrendszer

HIRDETÉS

A jobboldal választási győzelme esetén a Fidesz a "narancsköztársaság alapjainak lerakása után" nekikezdhethetne a "fejlett narancsköztársaság építésének". Orbán és Kövér pártja igyekezne végigvinni a végrehajtó hatalomtól független intézmények autonómiájának megtörését, és a mai koalíció hegemoniáját biztosító infrastruktúra kiépítését. Megvalósulna a "több mint egypártrendszer, kevesebb mint többpártrendszer" fideszes modellje. A most hatalmon lévők mellett lennének más pártok is ugyan, de a Fidesz politikai térfoglalása, a "szervezett felvilág" további megerősödése miatt esélyük sem lenne betölteni a demokratikus ellensúly szerepét.

A kétpólusú politikai rendszer irányába történő elmozdulás nyomán a közgondolkodás a Fideszt és az MSZP-t hol a lényegi azonosság, hol pedig az egymást kizáró ellentétek kategóriáiban írja le. Mindkét végletes megközelítés hamis, ezért érdemes sorra venni, hogy milyen a két párt joghoz, klientúrához és a köznyelvben "lenyúlásnak" nevezett jelenséghez való viszonya. Ezek ismeretében könnyebben elgondolható, hogy akár a Fidesz-politika folytatódása, akár a két párt együttműködő dominanciája segítené-e Magyarországot a rendszerváltás liberális alkotmányos berendezkedésének megőrzésében.

A "polgárpukkasztástól a polgáruzzasztásig" átférfalódott, mindegyik énjét tudatosan választó és vele azonosuló Fidesz mai karaktere kialakult és világos. Az MSZP ezzel szemben múltját örökölte, jelenében ellentmondásos, eljövendő karaktere bizonytalan.

(Jogérzék és szégyenérzet) Az MSZP-nek számos esetben nem működött a jogérzéke, viszont állampárti büntudata miatt általában volt szégyenérzete. Ez adott lehetőséget az előző ciklusban az SZDSZ-nek például arra, hogy koalíciós partnerét rábírra a mandátumok egyharmadát sem birtokló parlamenti ellenzék jogainak jelentős bővítésére. A Fidesznek ezzel szemben van jogérzéke, de szemernyi szégyenérzete sincs. A mai nagyobbik kormánypárt a joghézagok kikutatására és a törvényeknek a törvényhozó szándékával ellentétes értelmezésére használja jogérzékét. A jogbiztonság hiánya és a végrehajtó hatalmat korlátozni képes alkotmányos ellensúlyok bénítása pedig tág teret nyit a kormányzati önkénynek. A jogkerülésnek, a jogsértésnek és a jogrombolásnak különféle műfajai és szintjei léteznek.

(A szokásjog) Az előző parlamenti ciklusokban kialakult hagyományok, íratlan szabályok betartása a demokratikus tradíciók megerősödésének egyik alapfeltétele. Az MSZP is sokszor vétett a szokásjog ellen, a Fidesz viszont egyáltalán nem tekinti magára érvényesnek a demokratikus Magyarország 1998-ig követett szokásjogát. Pedig az írott jog csupán a demokrácia csontváza: fejlett nyugati demokrácia nem létezhet szokásjogok kiterjedt rendszere nélkül - ez az a bizonyos négyszáz éves fű, amit annyira irigylünk Nagy-Britanniától. Ez a politikai kultúra és neveltetés része. Például semmilyen törvény nem írja elő, hogy zsebkendőbe fűjük az orunkat, de a Fidesz-politika erre a célra a tenyerét használja. S ha valaki azt mondja, hogy ez gusztustalan, felszólítják, hogy mutassa meg azt a törvényi helyet, amely ezt tiltja. Mivel ilyet természetesen nem találunk, nevetve mondják: a tenyerünk nem arra való, hogy szégyelljük, hanem hogy használjuk. Pedig aki az íratlan törvényeket nem tiszteli, nem

Több mint egypártrendszer...

Magyar Bálint Népszabadság 2001. április 14.

képes tisztelni az írottakat sem.

(A törvények szelleme) A Fidesz számára nem létező fogalom. Az 1990 és 1998 között hozott törvények túlnyomó többsége - még a csapnivaló médiatörvény is - a demokratikus, parlamentáris köztársaság szellemiségét képviselte. A törvény szövege persze lehet esendő, pontatlan, és különféle értelmezéseknek tág teret engedő. De míg magánszemélyek megtehetik, hogy csak a törvények betűjére figyeljenek, addig az állam vagy a kormány soha. A törvény betűje - legalábbis hat alkotmánybíró szerint őt ellenében - nem tiltja a csonka médiakuratóriumok működését, a többpárti köztársaság szellemével viszont élesen szemben áll ez az eljárás. A törvény betűjét betartva lehetséges 600 milliárd forintért közbeszerzési eljárás nélkül autópályát építeni - de ilyet csak banánköztársaságokban és azok kelet-európai kiadásában, a narancsköztársaságban szokás csinálni, nem nyugatias demokráciákban.

(Tudatos törvénysértés) Előszérgettel alkalmazott Fidesz-fogás, ha a jogtiprásnak nincs szankciója. Például a parlament egyedi döntései ellen a magyar jogrendben nincs jogorvoslati lehetőség, ezért a házszabály rendelkezései ellenére egyetlen ellenzéki kezdeményezésű parlamenti vizsgálóbizottság felállítását sem tették a kormánypártok lehetővé.

(Szankcionáló mechanizmusok lebénítása) Akkor használatos Fidesz-eszköz, amikor a törvénysértésnek van szankciója ugyan, de a kormányzat személyzeti politikájával megtörte vagy korlátozta az eljáró intézmények autonómiáját - kétes üzleti ügyekben kulcsszerepet játszó pártembert állít az APEH élére, bombagyárossal tisztázatlan kapcsolatba kerülő egykori rendőrt nevez ki belügyminiszternek, képviselőjelöltjéből csinál legfőbb ügyészt.

(Erkölcstelen gyakorlat törvényesítése) Megszokott eseménnyé vált. Így vonták ki az építési tervezői tevékenységet a közbeszerzési eljárási kötelezettség alól. A szervezett felvilág működése megkönnyítésének legújabb fejleményeként a Magyar Fejlesztési Bankról szóló friss törvényjavaslat nem tesz mást, mint hogy törvényi rangra emeli a Simicska-féle erkölcsi normákat, s így intézményesíti a szabad rablás lehetőségét.

(Klientúrák és lenyúlás) Az MSZP-nek hatalmas öröklött és önmagát átalakító klientúrája volt és van. Akik nem tartoztak ebbe, azokat legfeljebb mellőzték, de nem üldözték. A szocialista klientúra olyan, mint a Kalahári sivatagban a magok: sokévi szárazságot is átvészelnek, de ha jön egy eső, különösebb központi rásegítés nélkül kivirágoznak. A párt és klientúrája közötti viszony joviális-paternalista s nem egyközpontú - a pártközpont inkább döntőbíró az egymással is versengő rész-klientúrák között, s nem klientúraterepítő vagy -építő. A szocialista klientúra - mint maga az MSZP - sokféle, önálló életet élő, egyszerre politikai-gazdasági-pártszervezési-apparátusbeli funkciókat ellátó érdekcsoport konglomerátuma.

(Fölülről szervezett, agresszív klientúra) A Fidesz ellenben nemcsak negligálja, hanem üldözi is azokat, akik nem tartoznak rohamtempóban épülő klientúrájához. A be nem hódolókat lekomcsizzák, megbélyegzik, állami eszközökkel megfélemlítik. A megfélemlítés egyik leghatékonyabb, "piackonform" eszköze az APEH, amelyet a köznyelv találékonyan csak a Fidesz ávojának nevez. A rivális klientúra elleni fellépés ideológiája szerint a szocialisták csak piacivá változtatták pártállami előnyeiket, mely részben igaz. De a szociológiai vizsgálatok azt is mutatják, hogy a mára sikeres vállalkozásoknak csak egy része hozható összefüggésbe a korábbi kivételezett pártállami helyzettel.

A Fidesz-klientúra szerkezete más, mint az MSZP-é - nem konglomerátum, hanem központilag irányított, erősen szegmentált és fölülről, államhatalmi eszközökkel szervezett. A klientúra "tartósítása" érdekében nem pusztán vámolják a gazdaságot, hanem vállalatokat-vállalatbirodalmakat építenek, magáncégeket "nyúlnak le", közpénzből magánvállalatot építenek, közvagyonot magánvagyonná alakítanak, közpénzeket vonnak ki a parlament ellenőrzése alól, zsarolásra használják az államapparátust. A kormányzati politikai klientúra tartósítását, életben tartását a Fidesz esetleges választási veresége után pedig a köztisztviselői klientúra bebetonozási törvényével kívánják elérni.

(Szervezett felvilág) A szocialista klientúra is mohó volt és egyre mohóbbá vált, ebbéli tevékenysége azonban nem félelmet, hanem "csak" visszatetszést keltett. Akcióik többnyire decentralizáltak voltak - szocialista "keresztapa" sem volt, "keresztgyerek" viszont annál több. A Fidesz ellenben a kormányzati politika rangjára emelte a korrupció csatornáinak tudatos és módszeres kiépítését. A kormánytól függő szervezetek pártmegszállását és a kormánytól független intézmények bekebelezését, a "szervezett felvilágot" a közpénzek és a magánvagyonok szemérmetlen lenyúlására használják - a magyar polip, olykor a maffiára emlékeztető módszerekkel, állami segédlettel terjeszkedik fölülről lefelé.

Több mint egypártrendszer...

Magyar Bálint Népszabadság 2001. április 14.

A Fidesz tevékenységének eredményeként ma Magyarországon senki nem gondolja, hogy az állam intézményei minden mérlegelés nélkül küzdenek a törvények ellen vétőkkel szemben - különösen, hogy maga az állam, a kormányzat sem tanúsít jogkövető magatartást. A Fidesz megváltoztatta az államnak a bűnözéshez való viszonyát. A kisgazdasztori azt illusztrálja, hogy nem a törvény, hanem a politikai erőviszonyok függvénye, mi számít bűnnek. A kisgazdákkal való leszámolás olyan, mint amikor az egyik keresztapa egészsége megrendül, és a másik benyomul az addig általa is tiszteletben tartott és kívülállókkal szemben védett területre. Erre most a Kormányzati Ellenőrzési Hivatalt, a rendőrséget és az ügyészséget használják. Hiszen szinte minden ügyben, amelyben most ügyészségi feljelentést tettek a kisgazda-fennhatóság alá tartozó területeken, a Fidesz politikusai hetekkel ezelőtt még a legkülönbözőbb módon és fórumokon - például a parlamentben - védték meg természetes szövetségesüket. A bűnüldöző szervek Fidesznek való alávetettségét jellemzi, hogy miközben a kisgazdák szennyesét teregetik, a Fideszt takargatják - míg egy kisgazda képviselő húszmillió kenőpénz elfogadásának vádjával hónapok óta előzetes letartóztatásban van, addig a kétmilliárdos adócsalás gyanújába keveredett egykori Fidesz-barátot a parlamentben a legfőbb ügyész mentetgeti.

Kétpártrendszer

Illúzió azonban azt hinni, hogy a jobboldal bukása automatikusan egyet jelentene a nyugatias politikai szerkezet megerősödésének esélyével. Az MSZP abszolút győzelme ugyanis nagy valószínűséggel a kétpártrendszer kialakulását hozná magával: egyik oldalon a Fidesz vezette tömb, másikon a szocialisták, s a két csapat egymást válthatná a hatalomban. Az egymást sakkban tartani képes bal- és jobboldal nem bonyolódna ádáz küzdelembe, hanem - nyíltan nem alkotva nagykoalíciót - folyamatosan egyezkedne egymással. Hiszen nem kényszerülnének más valós politikai erőkkel számot vetni, nem kell tartaniuk egyiküknek sem a végrehajtó hatalom mostani ciklusban legyengített alkotmányos ellensúlyaitól, s a megegyezés a hatalomgyakorlás kockázatának minimalizálását jelentheti számukra. Nem az értékek azonossága, hanem az érdekek egybeesése kényszerítheti ki az alkut. Az MSZP abszolút választási győzelme esetén a szocialisták ellenőrzése alá kerülne a Fidesz által felturbózott államhatalom minden eszköze. Működésbe lépne a kölcsönös elrettentés ismert logikája: a végrehajtó hatalom túlsúlyossá válásával mindkét fél rendelkezne a másik megfélemlítéséhez, zsarolásához szükséges eszközökkel. A kelet-közép-európai kétpólusú politikai rendszer olyan lenne, mint a fordított vízilabda. A víz felett komcsizó vagy jobboldalizó csapatok nagy vehemenciával esnének egymásnak, ám eközben a víz alatt, a bíró és a nézők szeme elől elrejtett világban nyoma sem lenne igazi küzdelemnek. Ami a nézőtérrel pofozkodásnak tűnik, valójában pacsizás - bunda.

(A bundademokrácia veszélyei) Magyarországon ma nincs kétpártrendszer. Aggasztó azonban, hogy sokan nem is tekintenek problematikusnak a politikai szisztéma kétpólusúvá válását, hanem a legrégebbi, illetve legbejártottabb demokráciákra, az Egyesült Államokra és Nagy-Britanniára való hivatkozással hajlamosak azt a "kapitalista fejlődés magasabb fokának" tekinteni. Az analógia azonban hibás: ezekben az országokban szilárdak a demokratikus tradíciók, a végrehajtó hatalom ellenőrzésére és korlátozására hivatott hatalmi ágak függetlensége kikezdzhetetlen. A hatalmi ágak elválasztásának ez a mélyen gyökerező demokratikus hagyománya teszi lehetetlenné, hogy akár a kormány, akár két parlamenti párt esetleges egyezkedésével áthágják a liberális demokrácia korlátait. A nagy nyugati demokráciák jellegzetességét ugyanis nem a kétpólusúság, hanem a végrehajtó hatalmat ellenőrző és korlátozó független hatalmi ágak rendszere adja - márpedig a Fidesz-kormány ezeket az intézményeket folyamatosan rombolja. A brit és magyar kétpártrendszer között csak annyi lenne a különbség, amennyi a "polgári" BBC és a "királyi" Magyar Televízió között.

A kelet-közép-európai térség kiérleletlen demokráciáira tehát éppen a végrehajtó hatalmat korlátozni képes ellensúlyok sebezhetősége miatt jelent rendkívüli veszélyt a kétpólusú szisztéma. Az alkotmányos és a szokásjogi korlátok gyengesége miatt a kétpárti alkuk túllépnének a végrehajtó hatalom körén, s minden társadalmi alrendszerben tovaütrüznének. Ha a kormányzati hatalomban egymást váltó pártok tényleges verseny helyett a kockázatminimalizálás közös érdekében egyeznének meg, semmi sem lenne képes útját állni a két politikai csoport túlsúlyossá válásának, a "kvázijogállam", "bundademokrácia" kialakulásának.

Emlékezzünk az efféle kiegyezés egy korai példájára, a kereskedelmi tévékoncesszió ügyére. 1997-ben az ORTT bal- és jobboldali pártok által delegált tagjai - föltehetőleg pártjuk óhajának megfelelően - semmiképpen sem akartak frekvenciát adni az egyik pályázónak. Mivel azonban éppen ez a pályázó tette a legnagyobb összegű ajánlatot, céljukat csak úgy érheték el, ha súlyosan megsértik saját

Több mint egypártrendszer...

Magyar Bálint Népszabadság 2001. április 14.

eljárási szabályait. Meg is sértették, s a szabad demokrata delegált ellenében kiszavazták a nem kívánt jelentkezőt. A törvénytelenséget a Legfelsőbb Bíróság ítélete megállapította - több mint másfél évvel az eredményhirdetés után, amikor az eredeti állapot helyreállítása gyakorlatilag már lehetetlen volt.

Ebben az esetben csak a bíróságok működési zavarait használta ki az MSZP és a jobboldal. De képzeljük el, hogy a pártbefolyás alá került intézmények (például az APEH vagy az ügyészség) ezután már csak passzív szemlélői lennének a kétpárti osztozkodásnak. A parlament jelentéktelenné tétele és a közpénzek parlamenti ellenőrzés alóli kivonása után pedig zárt ajtók mögött, a lebukás kockázata nélkül dönthetnének a közpénzekről és a befolyási övezetekről is "egyet ide, egyet oda" alapon. Ezért egy nagyarányú szocialista győzelem után gyorsan csillapodna a revánsvágy: kevesebb megrendelést kapna ugyan a Happy End és a Defend, de Schlecht Csaba zavartalanul szenvedhetne emlékezetkiesésben, a politikai államtitkár perét sem kapkodnák el a bírák, s az illetékes hatóságok sem mutatnának különösebb érdeklődést az e ciklusban gyanús körülmények között ismeretlen helyre távozott hihetetlen mennyiségű közpénz után.

Az ezt a forgatókönyvet a rémlátomások világába utasító gyanútlan szemlélő figyelmébe ajánljuk, hogy a Fidesznek már van gyakorlata a frontvonalakon átvélő üzletkötésben. Az akkor fiatal demokraták első nagy bulijukat éppen egy olyan párttal kötötték, amelyik akkor a túloldalon állt, s amelyet erőteljesen támadtak - ez volt az úgynevezett székházügy az MDF-fel 1993 elején.

Többpártrendszer

A rendszerváltás liberális alkotmányos berendezkedésének megóvása, a végrehajtó hatalom szigorú ellenőrzése nem lehetséges sem a másfél, sem a kétpártrendszer keretei között. A Fidesz győzelme vagy az MSZP abszolút többsége nyomán óhatatlanul bekövetkező fejlemények nem azért aggasztóak, mert a megrögzött liberálisok visszatetszőnek találják - a szocializmus sem ezért bukott meg -, hanem azért, mert a "több mint egypártrendszer, kevesebb mint többpártrendszer világában kialakuló politikai szerkezet gátjává válik szabadságunknak, polgárosodásunknak és gazdasági felemelkedésünknek.

Sikeres, európai Magyarország nincs valódi többpártrendszer nélkül, valódi többpártrendszer nincs erős, liberális középpárt nélkül. A "narancsköztársaság" további térfoglalását vagy a kétpárti bundázás kialakulását azonban csak a választók akadályozhatják meg - ha akarják.
